

of preparing future educators for the development of giftedness of children as a separate direction of professional pedagogy is substantiated.

The scientific research devoted to separate aspects of the formation of gifted children's teacher is generalized. It is determined that such work in institutions of higher pedagogical education has not yet become complex. Authors define definitions of "preparation of future specialists of preschool education for the development of children's social giftedness" and "professional and pedagogical activity on the development of social giftedness" are presented. The value of the cognitive-syncretic component of such training is shown. The assimilation by future pedagogues of talented children of scientific and methodical principles of giftedness is defined as the basis for acquiring practical skills and developing the professional qualities of future educators of gifted children, an obligatory element of special competence.

A circle of knowledge about giftedness and social giftedness, which should be mastered by future teachers of gifted children, is outlined. The psychological and pedagogical disciplines are defined, the content of their programs should be supplemented with themes or questions about the essence of various types of giftedness and the specificity of creating conditions for the development of special abilities and giftedness, including social. The necessity and possibility of introducing special courses aimed at studying various aspects of working with gifted children is shown.

Key words: giftedness, social giftedness, preparation of future specialists in preschool education, competence of the teacher of development of giftedness, cognitive-syncretic component.

УДК 37.01. :5.159.9:373

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.70-77

Наталія Дічек
Nataliia Dichek

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МОДЕЛІ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ВИХОВАННЯ (ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL MODELS OF PERSONALLY ORIENTED EDUCATION (PERIOD OF UKRAINIAN INDEPENDENCE)

У статті проаналізовано ідеї українських учених-психологів про нові підходи до виховання особистості в умовах перших десятиріч незалежності України. З'ясовано розроблені ними положення про складники моделі особистісно зорієнтованого виховання громадянина і патріота. Аргументовано, що з 1990-х років в Україні розвивається нова постнекласична модель освіти, в межах якої цінністю визнано розвиток потенцій і можливостей особи.

Ключові слова: особистість, гуманізація, постнекласична освіта, виховний ідеал, психологічна модель громадянина, національні цінності

До особливостей розвитку української психології у другій половині ХХ ст. відносимо те, що він був тісно пов'язаний з розвитком педагогіки й освіти, оскільки організація першого в Україні науково-дослідного інституту психології власне й була підпорядкована меті "наукового опрацювання актуальних проблем загальної, дитячої, педагогічної і спеціальної психології; координації наукової роботи кафедр психології університетів і педагогічних інститутів; підготовці науково-педагогічних кадрів з психології для вищих учбових закладів; науковій допомозі НКО УРСР та його органам у поширенні психологічних знань серед учнів, вихователів, батьків і громадськості" [30, арк. 25]. І хоча з часом дослідницьке поле української психології почало неухильно розширюватися, питання, пов'язані з навчанням і вихованням дітей і молоді, постійно становили вагомий частину досліджень вітчизняних психологів.

З поступовим переходом наприкінці 1980-х років розвитку науки в Україні у русло постнекласичної парадигми, в усій гуманітарній сфері відбувалося переорієнтування досліджень у дусі людиномірності (або гуманітарна парадигма). Відповідно й в освітній галузі, насамперед у зв'язку з вивільненням наукової думки з рамок радянської моноідеології, почали визнавати метою освіти не стільки нагромадження людиною знань, скільки забезпечення її особистісного становлення і розвитку. Пріоритетними стали загальнолюдські цінності, життя і здоров'я людини, розвиток особистості, розкриття її індивідуальності [24].

Мета статті – висвітлити ідеї українських психологів, пов'язані з розробленням у перші десятиліття незалежності моделей особистісно зорієнтованого виховання молодого покоління українців.

У контексті відображення ступеня дослідженості піднятого у статті питання зазначимо, що у ході джерельного пошуку нам не вдалося знайти аналітичних студій, споріднених за метою і предметом з нашим дослідженням. Однак, свої міркування узгоджували з певними загальнотеоретичними твердженнями щодо розкриття аспектів становлення і розвитку української психологічної науки, викладеними у дослідженнях В. Турбан (2014, 2017, 2018), І. Поклад (2008, 2017), Л. Сердюк, Г. Чайки (2017), Л. Кондратенко (2017).

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стало визначення поняття “особистість”, обґрунтоване відомим українським психологом, академіком С. Максименком, а саме: “Особистість – це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції, та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ” [20, с. 3]. Разом з тим, особистість розглядаємо як “характеристику індивіда в аспекті його включеності у суспільне ціле” (В. Петровський, 1981), або в “усьому розмаїтті психічних властивостей, що визначаються реальним буттям, справжнім життям людини і формуються у конкретній діяльності” [25, с. 517]. Аналіз ідей українських учених співвідносили з гуманістичною психоаналітичною теорією Е. Фромма, структурною теорією рис особистості Р. Кеттела, гуманістичною теорією А. Маслоу [31].

Особистісно зорієнтоване виховання розуміємо сув'язно з визначенням академіка І. Бега, який вважає його новим для України типом виховання, що розвивається у постіндустріальному суспільстві, й спрямоване на людину як найвищу цінність і мету виховання, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети” [7, с. 625-626].

Як показали наші попередні дослідження, ще наприкінці 1980-х років українські психологи піднімали питання гуманізації освіти, забезпечення її особистісно зорієнтованого змісту [15-16], тому вже в перші роки незалежності вони включилися у розроблення проблеми вивчення впливу системи чинників – сім'я, школа, засоби масової інформації і комунікацій, контактний колектив (клас, група, об'єднання), неформальна група (референтна) – і кожного з них зокрема на розвиток підростаючої особистості [17]. Як писав один з провідних на той час науковців, директор Науково-дослідного інституту психології України, академік О. Киричук, “одним з принципів організації навчально-виховного процесу у школі закріплювалася його диференціація й індивідуалізація з неодмінним урахуванням рівнів фізичного та духовного розвитку учня (студента)” [17, с. 7].

На державному рівні зміст та шляхи втілення нової – гуманістичної – парадигми в українській освіті вперше було задекларовано в Державній національній програмі “Освіта (Україна ХХІ століття)” (1993), де зазначалися такі типово-зразкові риси людини, як духовність, національна самосвідомість, культурна толерантність [14]. Отже, на зміну технократичному ідеалу ерудованої людини у дусі класичної моделі освіти, що домінувала до 1990-х років [26, с. 215] було висунуто ідеал висококультурної людини.

У розвинених європейських країнах ще з 1970-х років формувалася нова, постнекласична модель освіти, згідно з якою цінністю визнавався розвиток потенцій і можливостей людини, процес її творчої самоактуалізації та самореалізації. Утвердження так орієнтованої освіти вмотивувалося наростаючою інформатизацією й комп'ютеризацією суспільного розвитку, що

спонукало людину до постійного розвитку і навчання (концепція “longlife learning”). Внаслідок зростання значення освіти в житті планети і віддаючи данину об'єктивній реальності викликів глобалізації, на рівні ЮНЕСКО XXI ст. оголосили століттям освіти [18].

Натомість, із здобуттям незалежності реформування освіти в Україні, у першу чергу, спрямовувалося на національне відродження і самоствердження держави, тому етнонаціональні інтереси було визнано пріоритетними. Освіта мала бути знаряддям самоідентичності, слугувати відтворенню й зростанню гуманітарного потенціалу нації, який визначається рівнем психічного та фізичного здоров'я нації, її соціального благополуччя, моральності, духовності, інтелектуального розвитку, психологічної єдності, гуманітарної активності [21].

Одним з перших серед психологів України модель особистості з урахуванням національної самоідентифікації обґрунтував М. Боришевський (1996) [9]. Важливою умовою конструктивного, соціально цінного функціонування і становлення особистості він вважав гармонійність, сумірність розвитку її новоутворень (домагання, соціально-психологічні очікування, оцінні ставлення до навколишніх), тому зазначав, що “постійно актуальним у педагогіці є принцип комплексності та системності (дитину не можна виховувати частинами). Навіть на початкових стадіях виховання дитини педагог повинен уявляти чітку перспективну модель зрілої особистості вихованця. Така модель має визначати зміст та напрям стратегічної мети, що повсякчас співвідноситься з віковими потенціями дитини” [9, с. 29].

Наголошуючи, що головною метою організації виховного процесу є забезпечення умов розвитку та саморозвитку особистості, учений аргументував важливість розроблення моделі зрілої особистості як певної опори для вихователя, з якою можна зв'язати “мету керованої ним педагогічної діяльності, враховуючи потенційні можливості дитини на кожному віковому етапі її особистісного ставлення” [9, с. 30].

До ключових 10 елементів структури зрілої особистості, сутність якої розкривається у виявах її духовності, М. Боришевський, окрім моральних чеснот міжлюдських стосунків (доброта, толерантність, справедливість, щирість, сумлінність, взаємоповага, принциповість, працелюбство), якостей когнітивного виміру (критичне й самокритичне мислення; екологічне мислення і відповідальне сприйняття природи), відніс: “6. Патріотизм: самовіддана любов до рідної землі, її народу, держави. Почуття відповідальності за сучасне й майбутнє нації, держави як реальний вияв громадського обов'язку. 7. Інтерес до минулого рідного краю, прагнення збагнути як величні, героїчні моменти в його історії, так і причини трагічних занепадів, страждань народу. Шана до видатних людей, героїв нації, які жертвовно служили народові, збагачували його культуру, науку, примножуючи внесок Вітчизни у скарбницю світової цивілізації. Діяльна участь у збереженні та примноженні традицій народу, збагаченні його культури, мистецтва, науки. 8. Усвідомлення невичерпних можливостей віри у вищу ідею, у безсмертя, незнищенність душі людської як символ людського в Людині, як можливість збагнути сенс самовдосконалення і творення себе задля досягнення найвищої і святої мети – служити людині, народові, Вітчизні і знаходити в цьому справжнє, людське щастя. 9. Розвинена національна самосвідомість, прагнення до самоідентифікації з нацією; національна гідність і самоповага у поєднанні з шаною до всіх етносів держави, які є патріотами, самовіддано служать Батьківщині. 10. Усвідомлення неоціненого значення рідної мови, в якій на генетичному рівні втілюється творча сила народного духу, його помисли, сподівання, віра і воля” [9, с. 31-32].

Особистісні характеристики, виокремлені у наведеній цитаті, у своїх подальших дослідженнях [11; 12; 13] вчений обґрунтував як елементи багатовимірної системи утворень у свідомості людини, що віддзеркалюють її потреби, інтереси, ставлення до себе і до навколишнього середовища, а також як духовні новоутворення у свідомості суб'єкта, з яких вибудовується його національна самосвідомість [10, с. 148]. М. Боришевський розвинув свої міркування і про модель особистості на рівні концептуальної моделі зрілої особистості-громадянина, духовну сферу якої утворює система цінностей. До неї науковець включив 7 груп цінностей – моральні, громадянські, світоглядні, екологічні, естетичні, інтелектуальні, валеологічні [19, с. 31-32].

Виходячи з тези, що психологічним механізмом створення і функціонування переконань є формування соціальної настанови, що відображає ставлення особистості до духовних характеристик (цінності, норми, оцінки, потреби) [103, с. 148], окрім моделі особистості М.Боришевський обґрунтував шляхи формування духовних потреб індивіда у контексті його соціальних взаємин, концептуальні положення про самосвідомість та “самотворення” особистості як “розгортання власної суб’єктності, зростання рівня її ефективності” [8, с. 44].

За Боришевським, і умовою, і принципом “самотворення” постає духовність особистості як основа для її сходження до найвищих ціннісних інстанцій [11]. Дослідження проблеми “самотворення” особистості вважаємо визначним внеском ученого у вітчизняну психологію особистості. Учений довів, що, лише розуміючи людину як активного, свідомого суб’єкта всіх виявів власної життєтворчості, можна “зрозуміти особистість як феномен, здатний поєднувати в собі суспільне та індивідуальне, цілеспрямовано регулювати їх взаємодію і досягати завдяки цьому бажаних і суттєвих позитивних змін як у собі, так і в навколишній соціальній дійсності” [8, с. 44].

На думку науковця, в становленні, розвитку особистості вирішальне значення має наявність саморегуляції як умови ефективного функціонування особистості, як системи, оскільки завдяки здатності до саморегуляції ця система забезпечує оптимальний рівень взаємодії і між власними підструктурами, і належну взаємодію із зовнішніми впливами. Врахування цього чинника він визнавав важливим у програмуванні головних цілей формування особистості дитини, серед яких пріоритетне місце має посідати стимуляція всіх виявів самоактивності і самовиховання як найвищий рівень саморегуляції.

Уважаємо, що феномен “самотворення” стає особливо актуальним у мінливому, швидко змінюваному сьогоденні, коли людина часом змушена перебудувати власне Я, відмовляється від звичних уявлень внаслідок об’єктивно виникаючих викликів світу, який невпинно змінюється. Розглядаючи згаданий феномен, М.Боришевський визначив таку істотну особливість самотворення, як необхідність його контролювання, з огляду на те, що мета самотворення у першу чергу полягає у збереженні визначальної особистісної характеристики – ідентичності [8, с. 45-46].

Ще однією суттєвою особливістю самотворення вчений визначив органічну включеність цілей “самотворення” у соціальну реальність не лише як умови адаптації до неї, а й з метою змін самої соціальної дійсності [8]. У такий спосіб, пише дослідник, відбувається трансформуючий вплив особистості на довкілля. Суттєвим психолого-педагогічним положенням, сформульованим ученим, є теза, що “самотворення розпочинається у юнацькому віці, триває упродовж усіх наступних років життя людини... початкові стадії самотворення можуть бути доступні старшим підліткам”, отже виховний вплив, що сприяє самотворенню, слід розпочинати як найраніше [13].

Науково й практично значущим стало й обґрунтування на порубіжні віків засад особистісно зорієнтованого виховання академіком І. Бехом. Він розробив розгорнуту модель такого виховання, схарактеризував виховні традиції українців, що склалися під впливом західної культури [5], визначив соціально-педагогічні умови ефективного функціонування виховного простору як особливого соціокультурного утворення; сформулював основні цінності гуманістичного особистісно зорієнтованого виховання (“людина, яка вирощує й виховує в собі особистість; творчість як механізм розвитку людини культури; духовність як показник цього розвитку”) [5].

За принципом побудови, модель особистісно зорієнтованого виховання І. Беха відмінна від варіанту М. Боришевського. Однак обидві моделі поєднує акцентування вченими уваги на необхідності включення національних цінностей особистості в осердя моделі. За Бехом, у її структурі має бути забезпечене врахування таких чотирьох складників:

- виховання як соціокультурний феномен;
- загальнолюдські та національні цінності в освітньому процесі;
- сутнісно-цільові характеристики особистісно зорієнтованого виховання;

– психометодична проекція особистісно зорієнтованої моделі виховання [5].

Окреслимо суть кожного з них. У контексті розгляду особистісно зорієнтованого виховання як соціокультурного феномену, вчений тлумачить виховання як двосторонній процес: вихователь – суб'єкт виховання, у якому передбачено зміщення акцентів ініціативи від вихователя (засобами партнерської взаємодії) до самовиховання особи, тобто дійовості набуває ініціатива вихованця. Тобто мету особистісно зорієнтованого виховання за І. Бехом становить “формування Людини як неповторної особистості, творця самої себе і своїх обставин” [6, с. 197].

Учений обґрунтував, що “традиції українського виховання склалися під впливом західної культури, нашаровуючись на національні особливості” [5]. Щодо співвіднесення загальнолюдських та національних цінностей в освітньому процесі, то І. Бех вмотивував, що Людина входить у людство через національну індивідуальність як *національна людина*, оскільки без національності людство було б мертвим, “тому кожний індивід має набувати освіти як гідний представник свого рідного етносу в смисловому полі цінностей, властивих його рідному народу. Це означає, що через освіту і виховання, культуру, частиною якої він є, виявляється й здійснюється соціальне самовідтворення етносу” [5]. Лише коли індивід сягає вершин національної культури, наголошує вчений, він може розкрити для себе загальнолюдські цінності й досягнути “витвори чужого національного духу”.

Саме у вимірі особистісно зорієнтованої моделі виховання, переконаний І. Бех, утверджується культурологічний підхід до освіти, тобто цілеспрямований, науково обґрунтований процес прилучення особистості до культури, в ході якого здійснюється передача багатовікового людського досвіду (теоретичного, ціннісного, практичного) від покоління до покоління. Зауважимо, що вчений неодноразово наголошує: ключовим принципом виховання має виступати “принцип ціннісної орієнтації”, що передбачає “залучення дітей до взаємодії з навколишнім світом і сприяння формуванню ціннісних ставлень до цього світу з позицій сучасної культури” [5].

Описуючи психометодичну проекцію особистісно зорієнтованої моделі виховання, вчений пояснює, що у вихованні слід досягти єдності розвитку моральної особистості й моральної індивідуальності. Відмінність цих двох психологічних утворень, на його думку, полягає у наступному. Суб'єкт виявляє себе як моральна особистість, коли пізнає морально-етичні норми й опановує їх, реалізує у своїй поведінці та діяльності. Якщо суб'єкт творить норми міжособистісних взаємин, моделює власну поведінку, виявляється в “суспільно значущій віднесеності до навколишнього світу і світу людей, то він постає як моральна індивідуальність”. Узагальнюючи, І. Бех підкреслює: домінуючою рисою людської індивідуальності є творчість.

Істотними для вчителя і вихователя вважаємо міркування вченого про специфіку формування Я-концепції учня у процесі навчальної діяльності. Оскільки домінуючою, в часовому й оцінному вимірі, рисою шкільного життя є навчальна діяльність, то саме вона накладає суттєвий відбиток на зміст саморозуміння школяра, адже ставлення до нього формуються переважно на основі його успішності в учінні [1, с. 37]. У результаті, зазначає дослідник, у дітей формується певне розуміння й оцінка соціальних явищ, орієнтація на оцінні ставлення крізь призму конкретної діяльності. А усвідомлення свого особистого ставлення до світу та інших людей, що існує поза межами навчальної діяльності, залишається збідненим і малодійовим. Тому, радить І. Бех, необхідно поряд з Я-діяльним у кожної дитини цілеспрямовано виховувати Я-Особистісне, аби дитина усвідомила себе суб'єктом і відчула потребу реалізувати себе як суб'єкт, а головне – долучитися до соціального не лише на рівні розуміння, а й на рівні перетворення. У кінцевому рахунку вчений пише: “...активно сприймаючи педагогічно керований виховний вплив як соціальну детермінанту власної самозміни, вихованець має набути практики людяності, котра розуміється передусім у культурному і морально-духовному сенсі” [5].

Оприлюднюючи і поглиблюючи у подальшому положення своєї концепції особистісно зорієнтованого виховання, І. Бех розробив низку виховних стратегій або “виховних інваріантів”, тобто усталених закономірностей, на основі яких педагог може науково обґрунтовано здійснювати виховний вплив на дитину [3, с. 89]. До таких інваріантів (стратегій виховання) вчений відніс:

- формування у суб'єкта здібності і бажання усвідомлювати себе як особистість, що автор визначив як “головне завдання виховного процесу”;
- культивування у вихованців цінності іншої людини у сув'язі з формуванням образу “хорошого іншого”;
- використання вихователем “ефекту генерації” (процес породження, генерування дитиною знань-суджень морально-духовного змісту);
- культивування у вихованців досвіду свободи прийняття власних рішень;
- створення виховних ситуацій, що “актуалізують глибинні резерви душі” [3, с. 91].

На наш погляд, у своїх працях І. Бех подолав не лише класичну, а й некласичну домінанту (маємо на увазі пріоритет діяльності) в обґрунтуванні своїх ідей, й узасаднив в українській педагогіці постнекласичний, гуманістичний погляд на виховання, освіту з позицій педагогічної психології.

Розроблена І. Бехом теорія особистісно зорієнтованого виховання, основана на ідеях гуманістичних концепцій особистості (Ш. Амонашвілі, Б. Зейгарник, Р. Бернс, С. Рубінштейн, Е. Фром), викладена вченим у двотомній праці “Виховання особистості” (2003) [2], не лише стала віхою в історії української педагогіки, а й справила визначний вплив на реформування освітньо-виховного середовища в дусі суб'єктності.

З 1990-х років в Україні поступово розвивається нова постнекласична модель освіти, де цінністю є розвиток потенцій і можливостей людини, тобто особистісно зорієнтована модель. Класичний та некласичний образ науки і освіти, не відповідаючи глобальним викликам інформаційного суспільства, поступаються постнекласичній парадигмі. Постнекласична система освіти утверджується на основі її інформатизації та комп'ютеризації, а розвиток особистості багато у чому базується на можливостях інформаційного простору.

Розроблення в українській педагогічній психології питань реалізації особистісно зорієнтованої освіти істотно активізувалося із здобуттям Україною незалежності й здійснювалося з позицій гуманістичної (постнекласичної) і діяльнісної (некласичної) парадигм, тобто у руслі уявлень про активну роль особи в процесі життєдіяльності, і згідно з принципом суб'єктності, де суб'єктність є особливою якістю буття, що передбачає здатність особи до самостійної життєтворчості.

Поява і розвиток новітніх технологій породжує нове світобачення і світорозуміння, а також протиріччя між новими реаліями існування людства й усталеними формами і способами ставлення до світу. Водночас, зміну парадигм (класичного образу науки на некласичний, а далі – на постнекласичний) не слід розуміти спрощено, як повне зникнення попередніх уявлень і методологічних установок попереднього етапу. Між ними існує спадкоємність, яка рухається так званим герменевтичним колом пізнання: “Ідеали, норми й філософські засади некласики зберігаються у постнекласичній раціональності у трансформованому вигляді, у вигляді, що підпорядкований новим, більш повним уявленням про природу наукового знання” [28, с. 58].

Список використаних джерел

1. Бех І.Д., (1998). Образ “Я” як мета формування і розвитку особистості. Педагогіка і психологія. №2. С. 30-40.
2. Бех І.Д., (2003). Виховання особистості. Кн. 1. Особистісно зорієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К. “Либідь”. 278 с.
3. Бех І.Д., (2004). Нові методології виховання підростаючої особистості. Український соціум. № 1 (3). С. 88-94.

4. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання: стратегія проектування. <http://eprints.zu.edu.ua/444/2/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1idvsp.pdf>
5. Бех І.Д. Особистісно зорієнтована модель виховання як науковий конструкт. http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/3/vupysk_21.pdf
6. Бех І.Д., (1998). Особистісно зорієнтоване виховання. Наук.-метод. посібник. К. ІЗМН. 204 с.
7. Бех І.Д., (2008). Особистісно зорієнтоване виховання. В: Енциклопедія освіти. К. Юрінком Інтер. С. 625-626.
8. Боришевський М., (2013). Концептуальні засади проблеми самотворення особистості. Психологія особистості. № 1. С. 39-47.
9. Боришевський М. Й., (1996). Психологічні механізми розвитку особистості. Педагогіка і психологія. №3. С. 26-33.
10. Боришевський М.Й., (1997). Духовні цінності в становленні особистості громадянина. Педагогіка і психологія. № 1. С. 144-150.
11. Боришевський М. Й.(20012). Особистість у вимірах самосвідомості : монографія. Суми. "Еллада". 608 с.
12. Боришевський М. Й., (2000). Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. К. Міленіум. 76 с.
13. Виховання духовності в учнів підліткового та юнацького віку., (2010). Метод. посібник. За ред. М.Й. Боришевського. Київ – Кіровоград. КП "Поліграфія". 192 с.
14. Державна національна програма "Освіта": Україна ХХІ ст. Освіта. 1993. № 44-46. С. 1-13.
15. Дічек Н.П., (2018). Внесок психологів України в індивідуалізацію навчального процесу в середній школі (друга половина ХХ ст.). УПЖ. № 1. С. 15-30.
16. Дічек Н. П., (2012). Доробок О. Лазурського у галузі експериментальних досліджень дитинства (поч. ХХ ст.). Теорія та методика навчання і виховання : Зб. наук. праць Харківський НПУ імені Г. Сковороди. Вип. 30. С. 30-37.
17. Киричук О.В., (1993). Стан і перспективи розвитку практичної психології в системі народної освіти в Україні. Психологія: науково-методичний збірник. К. Освіта. Вип. 40. С. 3-15.
18. Кноль И., (2002). От доклада Э. Фора до доклада Международной комиссии "Образование для ХХ века" под руководством Ж. Делора. В : ЮНЕСКО. Цели, структуры, деятельность. М. "Рудомино". С. 48-53.
19. Кондратенко Л.О., (2017). Психологія первинної шкільної неуспішності: монографія. Чернігів. Десна Поліграф. С. 123.
20. Максименко С.Д. (2006). Поняття особистості в психології. Практична психологія та соціальна робота. №7. С. 3-8.
21. Марчук Є., (2001). Соціополіс – модель майбутнього суспільства. Національні інтереси. Львів. №4-5. С. 104-114.
22. Поклад І.М., (2013). До питання витоків передумов виникнення ідеї суб'єктивної активності у наукових пошуках Г.С. Костюка. Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історія психології. Психолінгвістика. Ніжин. Видавництво НДУ ім. Гоголя. Т. ІХ. Ч.9. С. 109-118.
23. Психологічні закономірності розвитку духовності особистості, (2011). Монограф. за ред. М.Боришевського. Київ. Пед. думка. С. 7-42.
24. Рижак Л., (2004). Система освіти в Україні та її перспективи : філософський аналіз. Вісник Львівського університету. Філософські науки. Вип. 6. С. 16-26.
25. Рубинштейн С.Л., (2007). О личностном подходе: Основы общей психологии. СПб. : Питер, 713 с.

26. Сердюк Л.З., (2017). Становлення постнеокласичної парадигми в українській психології. У: Становлення базових парадигм української психології. кол. монографія за ред. В.В. Турбан. К. Видавничий Дім "Слово". С. 212-222 с.
27. Становлення базових парадигм української психології (2017): кол. монографія / за ред. В.В. Турбан. К. Видавничий Дім "Слово". 257 с.
28. Степин В.С., (2013). Типы научной рациональности и синергетическая парадигма. Сложность. Разум. Постнеклассика. № 4. С. 45-59.
29. Чайка Г.В. (2017). Дослідження категорії "Я" в українській психології другої половини ХХ століття. У: Становлення базових парадигм української психології. кол. монографія за ред. В.В. Турбан. К. Видавничий Дім "Слово". С. 222-229 с.
30. ЦДАВО України, ф. 166, оп.15, спр.57, 25 арк.
31. Хьелл, Л., Зиглер, Д., (2005). Теории личности. 3-е изд. СПб. Питер. 607 с.

The article analyzes the ideas of Ukrainian psychologists about new approaches to the education of the personality in the conditions of the first decades of Ukraine's independence. Their provisions on the model of a person-centred education of a citizen and patriot are elucidated. It is argued that since the 1990s, Ukraine has been developing a new post-non-classical model of education – person-oriented education, in which the development of the potential and capabilities of the individual is recognized as a main value. The classical and non-classical image of science and education, not meeting the global challenges of the information society, gives way to a post-non-classical paradigm. The post-non-classical education system is established on the basis of its informatization and computerization. The growth of the person is largely based on the capabilities of the information space.

The development in the Ukrainian pedagogical psychology of the implementation of person-centred education was significantly intensified with Ukraine's independence and was carried out from the standpoint of humanistic (post-non-classical) and activity (non-classical) paradigms. That is, person-oriented education began to develop in the frames of ideas about the active role of the person in the process of life activity, and in accordance with the principle of subjectivity. Subjectivity is treated as a special quality of human being and implies the ability of the person to self-sustainability. The ideas of the psychological and pedagogical foundations of the person-oriented education of a Ukrainian citizen developed by psychologists M.Boryshevskyi and I.Bekh are interpreted.

The development of new technologies gives rise to a new outlook, as well as contradictions between the new realities of human existence and the established forms of attitude to the world. At the same time, the transformation of paradigms (the classical image of science into non-classical, and further into post-non-classical) should not be understood as the complete disappearance of previous ideas and methodological guidelines of the preceding stage. Between them there is synergy continuity. The ideals and philosophical foundations of non-classics are preserved in post-non-classical rationality in a transformed form, which reflects a new, more complete picture of the scientific knowledge and education.

Key words: *personality, humanization, post-non-classical education, educational ideal, psychological model of a citizen, national values*